

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Α. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ

Το βυζαντινό δίκαιο και η επίδρασή του στο ποινικό δίκαιο των μετεπαναστατικών χρόνων*

Όταν το Ελληνικό έθνος ύστερα από μακράιωνα οθωμανική δεσποτεία εκήρυξε, με την Επανάσταση του 1821, την πολιτική του ύπαρξη και ανεξαρτησία¹ εφρόντισε ταυτοχρόνως, για την άρση της νομικής αβεβαιότητας, να ρυθμίσει και το εφαρμοστέο δίκαιο του δημιουργούμενου ελληνικού κράτους. Γιατί έως τότε οι υπόδουλοι Έλληνες αντί δικαίου είχαν ως απολαβή την αυθαιρεσία και αδικία την οποία επέτεινε και ο καθιερωμένος χρηματισμός των οργάνων του κατακτητή. Το εφαρμοστέο δε αυτό δίκαιο ανεζητήθη στους νόμους των βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Υπεστηρίχθη ότι η επιλογή του βυζαντινού δικαίου από τους συντάκτες των Επαναστατικών Συνταγμάτων έγινε γιατί με τον τρόπο αυτό επεζητήθη η ανασύνδεση προς το διακοπέν δια της Αλώσεως βυζαντινό παρελθόν². Η άποψη αυτή μέχρι ενός σημείου δεν στερείται βάσεως. Και τούτο, διότι είναι αληθές ότι οι Έλληνες στην πλειονότητά τους τα πρώτα μετά την κήρυξη της Επανάστασεως χρόνια επιθυμούσαν κώδικες εθνικούς με περιεχόμενο βυζαντινό³. Επίσης είναι εξ ίσου αληθές ότι το Βυζάντιο, κατά τα μακρά έτη της δουλείας αποτελούσε για τους Έλληνες αστείρευτη πηγή ιστορικών αναμνήσεων που διατηρούσαν και εθέρμαιναν προσδοκίες και ελπίδες για την ανάσταση του γένους⁴.

* Ανεκοινώθη στο «Διεθνές Συνέδριο Νομικών - Βυζαντινό Δίκαιο», Θεσσαλονίκη 10-13 Δεκεμβρίου 1998.

1. Α. Μάμουκα, Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος, τ. Β', εν Πειραιεί 1839, σ. 15.

2. Πρβλ. Ν. Πανταζόπουλου, Εκκλησία και δίκαιον εις την Χερσόνησον του Αίμου επί Τουρκοκρατίας, Επιστ. Επετ. της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών (Αντιχάρισμα στον Ν.Ι. Πανταζόπουλο), τ. ΙΘ', τεύχ. Γ', Θεσσαλονίκη 1986, σ. 175. Το υ Ιδίο υ, Το δια της Επανάστασεως του 1821 θεσπισθέν δίκαιον και οι Έλληνες νομικοί, αυτόθι, τεύχ. Δ', σ. 23.

3. Βλ. Κ. Τριανταφυλλόπουλου, Το Ελληνικόν ιδιωτικόν δίκαιον κατά τον δέκατον αιώνα, Ανατύπωση εκ του Γ' τόμου "Επιστήμαι" του Πανελληνίου Λευκώματος της Εθνικής Εκατονταετηρίδος, Αθήναι 1924, σ. 19.

4. Πρβλ. και Γ. Μαριδάκη, Ο εθνικός χαρακτήρ του ισχύοντος εν Ελλάδι αστικού

Οι αναφερόμενες όμως στο εφαρμοστέο δίκαιο διατάξεις των Συνταγμάτων δεν μαρτυρούν καθόλου ότι οι συντάκτες τους τις διατύπωσαν υπό το κράτος συναισθηματικής φορτίσεως. Αντιθέτως αποδεικνύουν ότι οι τελευταίοι ήσαν πλήρως προσγειωμένοι στην αναγκαιότητα των περιστάσεων. Γι' αυτό και η επιλογή από αυτούς του βυζαντινού δικαίου ως νομοθεσίας της υπό σύσταση ελληνικής πολιτείας υπηγορεύθη κυρίως από λόγους καθαρά ουσιαστικούς. Οι λόγοι δε αυτοί συνίσταντο στο γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, το δίκαιο που εφαρμόσθη επί των υποδούλων Ελλήνων από τα εκκλησιαστικά ή και κοινοτικά κριτήρια, ιδίως στις ιδιωτικές διαφορές, ήταν κατά σημαντικό μέρος είτε βυζαντινό είτε έφερε σαφείς επιδράσεις βυζαντινών διατάξεων. Ακόμη δε περισσότερο, αφού ο Αρμενόπουλος αποτελούσε αδιαμφισβήτητη πηγή βυζαντινού δικαίου επί Τουρκοκρατίας, οι δε διατάξεις του εφαρμόζοντο ως λαϊκό δίκαιο γενικής αποδοχής και με τη συνείδηση ότι επρόκειτο για το θετικό δίκαιο των βυζαντινών⁵.

Έτσι λοιπόν το βυζαντινό δίκαιο που ετέθη σε εφαρμογή με τις διατάξεις των ελληνικών Συνταγμάτων επεβλήθη εκ της ανάγκης των πραγμάτων. Γιατί το δίκαιο αυτό δεν ήταν ξένο, αλλά ήταν εκείνο με το οποίο ο Ελληνισμός είχε βιώσει περισσότερο από μια χιλιετία μέχρι την εθνεγερσία, και ανταπεκρίνετο στα ήθη και στις παραδόσεις του ελληνικού λαού. Ήταν με άλλα λόγια το εθνικό μας δίκαιο⁶. Απόδειξη δε της ορθής τότε αντιμετώπισης των πραγμάτων από τις Εθνικές Συνελεύσεις είναι ότι με την αίσθηση της πραγματικότητας που διέκρινε τις αποφάσεις τους, διεχώρισαν τις εμπορικές υποθέσεις από την εφαρμογή του βυζαντινού δικαίου. Γι' αυτές ώρισαν ότι θα είχε αποκλειστική εφαρμογή ο Εμπορικός Κώδιξ της Γαλλίας.

Τώρα όσον αφορά ειδικότερα στο Ποινικό Δίκαιο τα Συντάγματα ώρισαν ομοίως την ισχύ των ποινικών διατάξεων του δικαίου των βυζαντινών. Συγκεκριμένα, προκειμένου για την ποινική νομοθεσία της αρτιγέννητης ελληνικής πολιτείας, το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος (1 Ιανουαρίου 1822), που ψηφίσθηκε από τη συνελθούσα στην Επίδαυρο, στις 20 Δεκεμβρίου 1821, πρώτη Εθνική των Ελλήνων Συνέλευση, ώρισε την ισχύ των βυζαντινών νόμων. "...Αι εγκληματικάι διαδικασίαι βάσιν έχουσι τους Νόμους των αιμνήστων Χριστιανών ημών αυτο-

δικαίου, Επιστημονικόν μνημόσυνον Γεωργ. Κ. Γαρδίκου, Αθήνησι 1939, σ. 87.

5. Βλ. "Εισαγωγή" του Κ. Πιτσάκη, στην υπ' αυτού επανέκδοση του κειμένου του Αρμενοπούλου, Αθήνα 1971, σ. 7 δ'. Π. Καλλιγιά, Περί εθίμων, "Μελέται και λόγοι", τ. 1, εν Αθήναις 1899, σ. 206.

6. Βλ. Κ. Τριανταφυλλόπουλου, Αρχαία ζητήματα συγχρόνων νόμων, Ανατ. εκ της Νομικής Επιθ. Θεσσαλονίκης "Αρμενόπουλος" 17(1963), Θεσσαλονίκη 1963, σ. 18-19.

κρατόρων...”⁷. Την ισχύ των ποινικών νόμων των βυζαντινών αυτοκρατόρων επανέλαβαν στη συνέχεια το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος (Νόμος Επιδαύρου) που εξεδόθη στα μέσα του Απριλίου 1823 από τη συνελθούσα στο Άστρος Β΄ Εθνική Συνέλευση⁸, καθώς και το Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος⁹, που εψηφίσθη από την Εθνική Συνέλευση στην Τροιζήνα το Μάιο του 1827. Ακόμη και το “Προσωρινόν Πολίτευμα της νήσου Κρήτης” του 1822 ώρισε στο άρθρο 29 αυτού ότι “...εις τα εγκληματικά κριτήρια θέλουν είναι εις χρήσιν οι νόμοι των αιμνήστων ημών Αυτοκρατόρων”¹⁰.

Το εισαχθέν όμως με τα ελληνικά πολιτεύματα ποινικό δίκαιο των βυζαντινών, που αποτελούσε βασικά εξελληνισμένη μορφή του κωδικοποιηθέντος από τον Ιουστινιανό ρωμαϊκού δικαίου, αν και εξελιγμένο σε πολλά σημεία, ήταν τελείως απρόσφορο για να ανταποκριθεί στις συνθήκες που επικρατούσαν κατά την Ελληνική Επανάσταση. Γιατί ραγδαίες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές είχαν επέλθει ήδη πολύ πριν από το 1821. Η Γαλλική Επανάσταση είχε γκρεμίσει την αρχαία κοινωνία. Έτσι η επιβολή αυτούσιας της βυζαντινής ποινικής νομοθεσίας, που ήταν σε θεμελιώδη σημεία αναχρονιστική, δεν μπορούσε να ανθέξει στο ρεύμα των φιλελευθέρων ιδεών του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασεως που κυκλοφορούσε στον ελληνικό χώρο.

Συγκεκριμένα:

α) Στο Βυζάντιο ο νομικός θεσμός της δουλείας, που απαντούσε άλλωστε σε όλες τις αρχαίες κοινωνίες, ευρίσκετο σε πλήρη άνθηση. Ο Χριστιανισμός, παρά το ότι διεκήρυξε την ελευθερία και την ισότητα όλων των ανθρώπων¹¹ δεν κατόρθωσε να εξαφανίσει τη δουλεία. Μόνο ορισμένα μέτρα προστασίας των δούλων και περιστολής των απεριορίστων δικαιωμάτων και καταχρήσεων των κυρίων τους ελήφθησαν όπως και εθεσπίσθη μια μεγαλύτερη δυνατότητα απελευθερώσεώς τους.

Η διάκριση όμως αυτή των ανθρώπων σε ελεύθερους και δούλους, συνεπήγετο και την δυσμενέστατη αντιμετώπιση των τελευταίων από το δίκαιο. Ιδιαίτερος δε δυσμενής ήταν η μεταχείριση των δούλων από το ποινικό δίκαιο των βυζαντινών. Αυτό γίνεται φανερό και από τη γενική διάταξη των Βασιλικών, που ορίζει ότι: “Έν τοῖς ἐγκλήμασι πικρότερον οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἄτιμοι τιμωροῦνται”¹².

7. Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν., τ. Β΄, σ. 32 § 7η'.

8. Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν. τ. Β΄, σ. 143 § π'.

9. Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν. τ. Θ΄, σ. 148.

10. Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν. τ. Γ΄, σ. 120.

11. “Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. Πάντες ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ” (Παῦλος, Πρὸς Γαλάτας, Κεφ. γ΄, 28).

12. Β α σ . 60.51.26.

β) Εκτός όμως από την διάκριση των ανθρώπων σε ελεύθερους και δούλους, η νομοθεσία των βυζαντινών κυριαρχείται και από άλλες διακρίσεις, μεταξύ ελευθέρων πλέον πολιτών, που είχαν κληροδοτηθεί από το ρωμαϊκό δίκαιο. Οι διακρίσεις δε αυτές είχαν σοβαρώτατες επιπτώσεις κυρίως στο ποινικό δίκαιο. Έτσι άνιση ήταν, ως προς τις επιβαλλόμενες ποινές, η ποινική μεταχείριση των “εὐτελῶν” πολιτών εν σχέσει προς τους χαρακτηριζομένους ως “ἐντίμους” και των “ἀπόρων” έναντι των “εὐπόρων”¹³.

γ) Τις βυζαντινές ποινικές διατάξεις χαρακτηρίζει η σκληρότητα των απειλουμένων ποινών. Πολύ δε συνηθισμένη επί ορισμένων εγκλημάτων κύρωση ήταν ο ακρωτηριασμός μελών των υπαιτίων, ακόμη και η τύφλωση. Τέλος,

δ) Πολύ γνώριμες κυρώσεις στα βυζαντινά νομοθετικά κείμενα αποτελούσαν οι βασανισμοί, που προεβλέποντο ευρύτατα, κυρίως στις δικονομικές διατάξεις των βυζαντινών, και η δήμευση της περιουσίας των καταδικαζομένων ενόχων.

Τα Επαναστατικά όμως Συντάγματα υιοθέτησαν κατά τρόπο καθολικό την περί ισότητας αρχή της Γαλλικής Επαναστάσεως και περιέλαβαν όλα σχεδόν τα ατομικά δικαιώματα των γαλλικών διακηρύξεων¹⁴. Ειδικότερα:

α) Το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος (Νόμος Επιδαύρου) που εξεδόθη από τη συνελθούσα στο Άστρος, το 1823, Β' Εθνική Συνέλευση, στο άρθρο 9 αυτού καταργεί τη δουλεία¹⁵. Η ίδια διάταξη, με πληρέστερη διατύπωση, επαναλαμβάνεται και στο Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος, που ψηφίσθηκε στην Τροιζήνα το 1827. Έτσι στο άρθρο 21 αυτού ορίζονται: *“Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν, οὔτε πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται ἄνθρωπος. Ἀργυρώνητος δὲ ἢ δοῦλος παντός γένους καὶ πάσης θρησκείας, καθὼς πατήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἀκαταζήτητος”*¹⁶.

β) Τα Ελληνικά Συντάγματα, ορίζουν την ισότητα των πολιτών έναντι του νόμου *“ἄνευ τινός ἐξαιρέσεως ἢ βαθμοῦ, ἢ κλάσεως, ἢ αξιώματος”*¹⁷. Επακόλουθο των θεσπισμάτων αυτών ήταν το ανεφάρμοστο των διατάξεων εκείνων του βυζαντινού ποινικού δικαίου οι οποίες, επί ορισμένων εγκλημάτων, καθιέρωναν διάφορη

13. Βλ. εκτενώς, Μ. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ, Κοινωνικά τινες επιδράσεις επί το Βυζαντινόν δίκαιον, Επετ. Κέντρου Ερεύνης Ιστορ. Ελλην. Δικαίου, τ. 12, εν Αθήναις 1968, σ. 169 επ.

14. Α. Σ β ώ λ ο υ, Τα πρώτα Ελληνικά Πολιτεύματα και η επίδρασις της Γαλλικής Επαναστάσεως, ΕΕΝ, 1935, σ. 743-744.

15. Α. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' αν., τ. Β', σ. 129. Πρβλ. και Α. Σ β ώ λ ο υ, Τα Ελληνικά Συντάγματα 1822-1952 (Εισαγωγή-Επιμέλεια Λ. Αξελού, έκδ. Στοχαστή), Αθήνα 1972, σ. 26.

16. Α. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' αν. τ. Θ', εν Αθήναις 1841, σ. 131.

17. Α. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' αν. τ. Β', σ. 16 και σ. 128, τ. Γ', σ. 114 και τ. Θ', σ. 129.

ποινική μεταχείριση εξαρτωμένη είτε από την κοινωνική τάξη είτε και από την περιουσιακή κατάσταση του δράστη αξιόποινης πράξεως¹⁸.

γ) Ομοίως τα βασανιστήρια και η ποινή της δημεύσεως κατηργήθησαν από τα Ελληνικά Συντάγματα¹⁹.

Είναι φανερό ότι οι φιλελεύθερες αυτές διατάξεις των επαναστατικών συνταγμάτων δεν ήταν δυνατόν να αφήσουν απρόσβλητη την καθιερωθείσα από τα ίδια συντάγματα, ως ισχύον δίκαιο, ποινική νομοθεσία των βυζαντινών.

Η εμφανής δυσαρμονία και η σύγκρουσή τους προς ορισμένες ανελεύθερες διατάξεις του ποινικού αυτού δικαίου ήταν επόμενο ότι είχε αντίκτυπο και δημιουργούσε προβλήματα κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης.

Γι' αυτό, προφανώς, το λόγο εκ της ανάγκης των πραγμάτων επεταχύνθη η σύνταξη νέου ποινικού κώδικα προσαρμοσμένου προς τις θεσπισθείσες φιλελεύθερες διατάξεις των Συνταγμάτων.

Πράγματι το 1824 ετέθη σε ισχύ ο πρώτος ποινικός κώδικας του δημιουργούμενου τότε Ελληνικού κράτους υπό την ονομασία “Απάνθισμα τών Ἐγκληματικῶν”. Είναι δε πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το νομοθέτημα αυτό απέφυγε να περιλάβει τις βυζαντινές εκείνες διατάξεις που ευρίσκοντο σε πλήρη αντίθεση με τις θεσπισθείσες από τα Ελληνικά Συντάγματα φιλελεύθερες αρχές.

Έτσι, στις διατάξεις του Απανθίσματος δεν απαντά σε καμιά περίπτωση διαφορετική μεταχείριση του δράστη αξιόποινης πράξεως. Επικρατεί ισότητα των ποινών. Επίσης δεν προβλέπονται ως ποινές, οι ακρωτηριασμοί μελών των υπαιτίων, η τύφλωση, τα βασανιστήρια κ.ά. Ούτε και οι ποινές της ισόβιας στέρησης της ελευθερίας και της δημεύσεως.

Παρά ταύτα όμως η εισαγωγή του νέου Ποινικού Κώδικα δεν επέφερε καθόλου και την εκτόπιση του βυζαντινού ποινικού δικαίου. Και τούτο διότι:

α) Το Απάνθισμα ήταν ένα νομοθέτημα που δεν διεκρίνετο για την αρτιότητά του. Παρουσίαζε ελλείψεις²⁰, δεδομένου ότι εστερείτο παντελώς γενικού μέρους και

18. Βλ. Μ. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ, Περί της ποινικής δικαιοσύνης επί Τουρκοκρατίας και μετ' αυτήν μέχρι και του Καποδιστρίου, Επετ. Κέντρου Ερεύνης Ιστορ. Ελλην. Δικαίου, τ. 15, εν Αθήναις 1972, σ. 26.

19. Α. Μ ά μ ο υ κ α, ένθ' αν., τ. Β', σ. 32 και 144, τ. Θ', σ. 131. Προβλ. Α. Γ ι ω - τ ο π ο ύ λ ο υ – Μ α ρ α γ κ ο π ο ύ λ ο υ, Τα ανθρώπινα δικαιώματα στα Συντάγματα της Ελληνικής Επανάστασης, ΝοΒ, τ. 28(1980), σ. 1026.

20. Αυτό ήταν επόμενο δεδομένου ότι η δοθείσα προς την Επιτροπή συντάξεώς του εντολή ήταν «να εκθέσει τα κυριώτερα των Εγκληματικών εκ τ ο υ π ρ ο χ ε ί ρ ο υ». (Βλ. σχετικώς «Κώδιξ των Νόμων» φυλλάδιον Α', εκ της εν Ύδρα τυπογραφίας 1824, σ. 10. Φωτ., επανέκδ. Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας της Ελλάδος, Αθήναι 1971). Πολύ δε περισσότερο που η εννεαμελής αυτή Επιτροπή, της οποίας η πλειονοψηφία των με-

δεν προέβλεπε πλείστα εγκλήματα²¹. Γι' αυτό το λόγο διетηρήθησαν σε ισχύ και οι βυζαντινές ποινικές διατάξεις²². Οι τελευταίες εφηρμόζοντο στις αξιόποινες πράξεις που δεν προέβλεπε το Απάνθισμα²³.

β) Πλείστες διατάξεις του Απανθίσματος είτε επαναλαμβάνουν αυτούσίως ανάλογες των βυζαντινών νομοθετικών κειμένων είτε συνετάχθησαν έχοντας ως πρότυπα τους ορισμούς του ποινικού δικαίου των βυζαντινών²⁴. Το γεγονός μάλιστα αυτό δεν το αρνούνται και οι ίδιοι οι συντάκτες του. Αντιθέτως το συνομολογούν στην “αναφορά” που συνόδευε την υποβολή του έργου τους προς την Εθνική Συνέλευση. Εκεί μεταξύ άλλων εσημείωναν ότι για την κατάρτιση του Απανθίσματος είχαν μελετήσει “έσκεμμένως” και “τούς νόμους τῶν ἀειμνήστων αὐτοκρατόρων χριστιανῶν”. Τούτο άλλωστε αποτελούσε και εκτέλεση της δοθείσης προς αυτούς επιταγής στην οποία ωριζέτο ότι: “Ἡ Ἐπιτροπή νά ἐκθέσῃ τὰ κυριώτερα τῶν Ἐγκληματικῶν ἐκ τοῦ προχείρου, ἐρανιζομένη ἀπό τούς Νόμους τῶν ἡμετέρων ἀειμνήστων Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, καί ἄλλοθεν”²⁵.

Ἔτσι λοιπόν και υπό το κράτος της ισχύος του Απανθίσματος των Εγκληματικών η εφαρμογή, σε πολλές περιπτώσεις, του ποινικού δικαίου των βυζαντινών όχι μόνον δεν είχε παραμερισθεί αλλά και η επίδρασή του γενικότερα στις εκδιδόμενες δικαστικές αποφάσεις είναι καταφανής.

Βραδύτερον οι νομοθέτες της Καποδιστριακής περιόδου με δύο νομοθετήματά τους²⁶ προέβησαν, αντί των νόμων των “ἀειμνήστων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς

λῶν της ήταν κληρικοί και κανείς νομικός, επεράτωσε το έργο της εντός δέκα ἑξι μόλις ημερῶν.

21. G.L. M a u r e r, Ο Ελληνικός λαός, τ. Α' (μετάφρ. Ε. Καραστάθη), Αθήναι 1943, § 227, σ. 446 επ.

22. Βλ. επί του προκειμένου την παράγραφο π' της Β' Εθνικής Συνελεύσεως του Ἀστρους (Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν. τ. Β', σ. 143 επ.) και το άρθρο 142 του Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος που ψηφίσθηκε στην Τροιζήνα (Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν., τ. Θ', σ. 148).

23. Αυτό προκύπτει αναμφισβητήτως από τη ρητή διάταξη β' του από 1 Ιουλίου 1824 υπ' αριθ. 34 νόμου που επεκύρωσε το Απάνθισμα των Εγκληματικών.

24. Βλ. σχετικῶς Μεν. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ, Το Ποινικό Δίκαιο των Βυζαντινών πρότυπο των “περί φόνου” διατάξεων του “Απανθίσματος των Εγκληματικών”, Τιμή Γεωργίου Κ. Βλάχου, Αθήνα 1995, σ. 635 επ.

25. “Κώδιξ των Νόμων”, ἐνθ' αν., σ. 10. Ὅσον αφορά στις διατυπωθείσες κατά καιρούς ποικίλες απόψεις περί των προτύπων τα οποία εχρησίμευσαν στους συντάκτες του Απανθίσματος ως βάση για την κατάρτισή του, βλ. εκτενῶς Μεν. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ, ἐνθ' αν., σ. 637 επ.

26. Βλ. σχετικῶς το άρθρο 38 του ΙΘ' ψηφίσματος (αρ. 8268) της 15 Δεκεμβρίου 1828 (Α. Μάμουκα, ἐνθ' αν., τ. ΙΑ', σ. 511), και στη συνέχεια το άρθρο 148 του υπ' αριθμ. 152 της 15 Αυγούστου 1830 ψηφίσματος του κυβερνήτη Καποδίστρια, Π ο λ ι τ ι κ ῆ και

Κωνσταντινουπόλεως”, στη θέσπιση δύο νέων πηγών δικαίου οι οποίες θα ανεπλήρωναν του λοιπού τα κενά ή τις ατέλειες του Απανθίσματος. Αυτές ήσαν αρχικά μεν η “επιείκεια” αργότερα δε ο “ορθός λόγος”.

Ανεξάρτητα όμως από το γεγονός ότι η καθιέρωση των νέων αυτών πηγών δικαίου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπήρξε η επιτυχημένη λύση, ιδίως για ποινικές υποθέσεις²⁷, ο επιχειρηθείς παραμερισμός του βυζαντινού ποινικού δικαίου δεν εφαρμόσθηκε στην πράξη ακόμη και όταν επρόκειτο περί αξιοποιώνων πράξεων που προεβλέποντο και ετιμωρούντο με ορισμένη ποινή από το ίδιο το Απάνθισμα των Εγκληματικών.

Έτσι π.χ. επί εγκλημάτων στρεφόμενων κατά της γενετήσιας ελευθερίας οι απονέμοντες δικαιοσύνη Έλληνες κριτές αντί των ρητών διατάξεων του Απανθίσματος εφήρμοζαν τις σχετικές του βυζαντινού ποινικού δικαίου γιατί, προφανώς, ήσαν προσφορότερες και ανταπεκρίνοντο επιτυχέστερον προς τις επικρατούσες τότε ηθικές αντιλήψεις του ελληνικού λαού²⁸.

Από όσα εξετάθησαν, γίνεται, νομίζω, φανερό ότι από την έκρηξη της Επανάστασεως και μέχρι το Μάιο του 1834, οπότε ετέθη σε εφαρμογή ο συνταχθείς από το Mauget νέος Ποινικός Κώδικας, έντονη ήταν η παρουσία και γενικότερα η επίδραση του ποινικού δικαίου των βυζαντινών τόσο επί του ισχύσαντος όσον και επί του εφαρμοσθέντος κατά το χρονικό αυτό διάστημα δικαίου.

Εγκληματική Διαδικασία, εν Αιγίνη 1830, σ. 14.

27. Πρβλ. G.L. Mauget, Ο Ελληνικός λαός, τ. Α' (μετάφρ. Ε. Καραστάθη), Αθήναι 1943, σ. 433.

28. Βλ. Μεν. Τουρτόγλου, “Παρθеноφθορία” και “Εύρεσις θησαυρού”, Αθήναι 1963, σ. 109 επ.